

Місіс Батерст

Редьярд Кіплінг

Новела

Переклад: Юрій Лісняк

Якраз того дня, коли я надумав побувати на судні королівського військового флоту "Перідот" у затоці Саймон, адмірал надумав вирядити його в плавання понад узбережжям. Коли прийшов мій поїзд, воно вже розпускало дим далеченько; а оскільки команди інших суден або вантажили вугілля, або вправлялись на стрільбищі в горах, футів тисячу над рівнем моря, я застряг на портовій околиці, голодний і безпорадний, не маючи надії вернутись до Кейптауна раніше п'ятої години вечора. Я не знав куди дітись, та, на щастя, зустрів свого приятеля Хупера, інспектора державних залізниць, що мав для особистого користування паровоз і службовий вагон, призначений, як було написано на ньому крейдою, до ремонту.

— Якщо роздобудете чогось попоїсти, — сказав Хупер, — я відвезу вас Гленгаріфською віткою на глуху колію, і ми там зачекаємо, поки надійде товарний. Там, бачте, трохи прохолодніше.

Я купив дещо у греків, що торгують усячиною, деручи нелюдські ціни, і паровоз, пробігши кілька миль, довів нас до затоки, облямованої дюнами; там за сотню кроків від води була дощана платформа, напівзасипана піском. Рівні дюни, біліші від снігу, тяглись далеко вглиб лілуватобурої долини між порепаних скель і сухих чагарів. Рибалки-малайці дружно тягли невід на берег, поряд стояли два човники — синій і зелений; якісь люди, що приїхали на пікнік, танцювали босоніж на місцині, яку перетинав невеличкий струмочок, море іскрилося всіма барвами веселки, а з другого боку нас обступали гори, підніжжя яких тонуло в сріблястих пісках. На обох кінцях затоки залізнична колія проходила зразу над лінією найвищого припливу й звертала за скелі.

— Ну ось, тут, бачте, завжди віє з моря, — сказав Хупер, відчиняючи двері, коли паровоз від'їхав, а наш вагон лишився на порожній колії і сильний південно східний вітер, що гуляв під піком Елсі, почав сипати пісок у наше погане пиво. Хупер зразу розгорнув папку з паперами. Він нещодавно вернувся до міста після тривалої відсутності: їздив збирати відомості про пошкоджені паровози й вагони по всій країні, аж до Родезії. Приємний дотик вітру до моїх сплющених повік, його свист під дахом вагона і високо в горах; монотонний шурхіт піщинок, що пересипалися на березі, випереджаючи одна одну; плескіт хвиль; голоси на косі; шелест паперу під рукою Хупера; нещадне сонце — все це підсилювало дію пива й навівало мені мрійливу дрімоту. Замість прибережних гір мені вже ввижались осяйні чарівні вершини; та раптом я почув, як хтось надворі пройшов по піску, потім брязнув зчеп.

— Ідіть геть! — сердито крикнув Хупер, не піднімаючи голови від своїх паперів. — Знов ці замурані малайчата, все пустують коло вагонів...

— Не будьте такий суворий. У Африці вважається, що залізниця всім дає притулок.

— Та звісно — принаймні в глибині країни. До речі, я оце згадав, — він пошпортався в жилетній кишенці, — можу показати вам цікаву штучку з Уанкі — є таке місце за Булавайо. Розумієте, я прихопив це просто так, на згадку, а не...

— Готель зайнятий! — вигукнув хтось. — Там білі люди, по мові чую. Морська піхота, вперед! Ну, Пріче! Штурмуй цей Белмонт! Ого-о-о!

Останній вигук розтягся, мов довга мотузка, вслід містерові Пайкрофту, що оббіг кругом вагона й зупинився біля відчинених дверей, дивлячись мені в обличчя. За ним підійшов здоровезний сержант морської піхоти, що тяг жмут сухого очерету й збентежено струшував пісок із пальців.

— Як ви сюди попали? — спитав я. — А я гадав, що "Ієрофант" у плаванні.

— Прийшли в той вівторок із Трістан-да-Куньї на ремонт. Простоїмо в доку два місяці, треба машину перебирати.

— Заходьте й сідайте.

Хупер відклав убік папку.

— Це містер Хупер, інспектор залізниці, — квапливо вигукнув я, коли Пайкрофт повернувся боком, пропускаючи вперед чорновусого сержанта.

— Це сержант Прічард із "Шампінйона", мій давній приятель, — сказав він. — Ми з ним гуляли по березі.

Велетень почервонів і кивнув головою. Потім він сів, зайнявши трохи не половину вагона.

— А це мій приятель містер Пайкрофт, — пояснив я Хуперові, що вже відкорковував пляшку пива, яку я передбачливо купив у греків про запас.

— Moi aussi[1], — промовив Пайкрофт і вийняв з-за пазухи квартову пляшку з барвистою наклейкою.

— Так це ж "Басс"! — вигукнув Хупер.

— Прічард роздобув, — сказав Пайкрофт. — Перед ним жодна дівчина не встоїть.

— Таке скажеш, — лагідно заперечив Прічард.

— Ну, я не кажу, що насправді, а просто погляд у нього такий.

— Де ж це було? — поцікавився я.

— А он там недалечко, над затокою Колк. Вона вибивала килимок на задній веранді. Не встиг Пріч гармати до бою наготувати, як вона вже збігала в дім і перекинула нам пляшку через паркан.

Пайкрофт ляснув долонею по теплій пляшці.

— Та вона, мабуть, подумала, що це Маклін, — сказав Прічард. — Адже ми з ним майже однакові на зріст.

Я вже чув від домовласників у Майсенбергу, Сент-Джеймсі й Колку скарги, як важко, живучи на узбережжі, мати запас пива або добру служницю, і тепер почав розуміти, в чому річ. Одначе пиво було чудове, і я випив разом з усіма за здоров'я свавільної дівчини.

— Бачте, форма їм дуже до вподоби, для такої форми вони що завгодно зроблять, —

сказав Пайкрофт. — У моєї простої флотської одежі вигляд досить пристойний, але нею ніхто не захопиться. А ось Пріч, коли вийде вбраний мов на параді, щоразу чарує "бідненьку Мері на веранді" — *ex officio*[2], як то кажуть.

— Сказано ж тобі, вона вирішила, ніби я Маклін, — вперто повторив Прічард. — Їй же богу... послухати його, то й не подумаєш, що тільки вчора...

— Пріче, — сказав Пайкрофт, — попереджую тебе. Коли ми почнемо розповідати все, що знаємо один про одного, нас умить виставлять звідси. Адже, крім випадків злісного дезертирства...

— Ет, просто відлучки без дозволу, і доведи, що ні, — запально відказав сержант. — А згадай-но сам Ванкувер у вісімдесят сьомому році.

— Гаразд. А хто був загребним у шлюпці, коли пливли до берега? Хто сказав Юнзі Найвену...

— Вас, звісно, віддали за це під трибунал? — спитав я.

Історія про те, як Юнга Найвен зманив сімох чи вісьмох матросів і морських піхотинців у ліси Британської Колумбії, давно стала у флоті легендарною.

— Так, віддали, як і належало, — сказав Прічард, — але нас би судили за вбивство, якби Юнга Найвен не був такий хитрий. Він наплів, ніби в нього є дядечко, що дасть нам землі під ферму. Сказав, буцім народився поблизу острова Ванкувер, і весь цей час шахраю га прикидався невинним ягнятком!

— Але ми йому повірили, — зауважив Пайкрофт. — Я повірив, і ти, і Петерсон, і той морський піхотинець, як пак його — ну, що потім одружився з торгівкою кокосовими горіхами — такий губатий?

— А, це Джонс, Губрій Джонс. Я його давно забув, — сказав Прічард. — Так, Губрій повірив, і Джордж Енсті теж, і Мун. Ми були такі молоді й цікаві...

— Але дуже милі й довірливі, — зауважив Пайкрофт.

— Пам'ятаєш, як він звелів нам іти вервечкою й стерегтися ведмедів? Пам'ятаєш, Пай, як він плигав там по болоту серед густої папороті, принохувався й запевняв, ніби чує, як тягне димом з дядечкової ферми? І весь час ми блукали по паршивому, глухому, безлюдному острівцю. Обійшли його за день і вернулися до свого човна, покинутого на березі. Цілий день Юнга Найвен водив нас манівцями, ніби шукав ту ферму! Він сказав, що за місцевими законами дядечко повинен дати нам землі!

— Не гарячися, Пріче. Ми ж тому повірили, — сказав Пайкрофт.

— Він книжок начитався. І підстроїв усе це лиш на те, щоб утекти на берег та змусити говорити про себе. Цілий день і цілу ніч ми — восьмеро — ходили за Юнгою Найвеном по безлюдному острівцю біля Ванкувера! А потім по нас послали патруль, і гарний же ми мали вигляд — гурт ідіотів!

— Перепало вам? — спитав Хупер.

— Дві години підряд на нас сипалися громи й блискавки. Потім снігові бурі, штормові хвилі й лютий мороз аж до кінця плавання, — відповів Пайкрофт. — Нічого більше ми й не сподівались, але ж як тяжко було — повірте, містере Хупер, і в матроса серце не кам'яне, — коли нам дорікнули, ніби ми, військові моряки й вимуштровані

піхотинці, збили з пуття Юнгу Найвена. Так, це, виявляється, ми, нікчемні люди, що захотіли порпатись у землі, збили його з пуття! Звісно, він набрехав на нас і відбувся дуже легко.

— Правда, ми йому всипали, коли він вийшов з-під арешту. Ти чув щось про нього останнім часом, Пай?

— По-моєму, він став боцманом на зв'язковому судні, по Ла-Маншу плаває, містер Л. Л. Найвен, так його тепер звуть.

— А Енсті помер від пропасниці в Беніні,—замислено промовив Прічард. — Що сталося з Муном? Про Джонса ми знаємо.

— Мун... Мун! Де ж пак я чув про нього востаннє?.. Авжеж, я тоді служив на "Палладіумі". Я зустрів Квіглі на базі в Банкрані. Він сказав, що Мун утік три роки тому, коли шлюп "Астрільд" крейсував по південних морях. Цей хлопчина весь час пантрував, щоб до якоїсь жінки притулитися. Так, він тихенько вшився, і не стало б часу розшукувати його там, на островах, якби навіть штурман щось тямив у своєму ділі.

— А хіба він не тямив? — спитав Хупер.

— Де там! Квіглі розповідав, що половину часу "Астрільд" блукав понад берегами зі швидкістю черепахи, а другу половину — висиджував черепащачі яйця на рифах. Коли судно добралось до Сіднея й там стало в док, обшивка висіла клаптями, як драна білизна на шворці, а шпангоути луснули. Капітан присягався, що це зробили вже в доку, коли піднімали ту посудину на стапелі. В морі бувають дивовижні пригоди, містере Хупер.

— Ет, розкажіть про них платникам податків, — відмахнувся Хупер і відкоркував ще одну пляшку.

Сержант, видно, був з тих балакучих людей, що їм важко спинитися.

— Чудно все це згадувати, правда? — мовив він. — Адже Мун прослужив шістнадцять років, а тоді втік.

— Таке бува в будь-яких літах. Ось і отой... ну, сам знаєш, — сказав Пайкрофт.

— А хто? — спитав я.

— Та один старий служака, йому всього півтора року до пенсії лишалось; адже ти на нього натякаєш, Пай, — сказав Прічард. — Прізвище на В, правда?

— Та як подумати, то не можна сказати, щоб він по-справжньому дезертирував, — зауважив Пайкрофт.

— Звісно, що ні, — погодився Прічард. — Це просто постійна відлучка в глиб країни без дозволу. Ото й усе.

— В глиб країни? — озвався Хупер. — А прикмети його опубліковані?

— А що? — різко спитав Прічард.

— Таж дезертири пересуваються, як похідні колони під час війни. Вони, бачте, завжди йдуть певним маршрутом. Я знаю, що одного такого хлопця піймали в Солсбері, звідки він хотів дістатися до Ньяси. Кажуть, хоч сам я за це й не поручусь, нібито на Ньясі, в озерній флотилії, не заведено розпитувати. Я чув, що там один інтендант з Піренейсько-Східної лінії командує бойовим катером.

— Ти гадаєш, що Хруп подався в ті краї? — спитав Прічард.

— А хтозна. Його послали до Блюмфонтейна забрати з форту боеприпаси, які там лишились. Відомо, що він усе одержав і наказав повантажити на платформи. Відтоді Хрупа не бачили — ні зразу, ні потім. Сталося це чотири місяці тому, а casus belli[3] так і лишився.

— Які ж у нього прикмети? — знову спитав Хупер.

— А що, залізниця одержує винагороду за спіймання дезертирів? — сказав Прічард.

— Невже ви гадаєте, що я б тоді допитувався? — сердито заперечив Хупер.

— Занадто ви цікаві, — так само різко сказав Прічард.

— А чому його прозвали Хрупом? — спитав я, щоб затерти прикрість.

Вони гостро дивились один на одного.

— Бо зірвало з місця брашпиль, — відповів Пайкрофт. — І вибило йому чотири зуби — нижні, з лівого борту, так, Пріче? І хоч він витратився на штучні, та їх йому, видно, не дуже міцно закріпили. Коли він швидко говорив, вони хитались і хрупали. Звідси й "Хруп". Його вважали людиною незвичайною, так ми на нижній палубі гадали, хоча він був просто довготелесий, чорновоłosий метис, тільки в розмові дуже чемний.

— Чотири штучні зуби з лівого боку, на нижній щелепі, — сказав Хупер, застромивши пальці в жилетну кишеньку. — А татування яке?

— Слухайте, — почав Прічард і трохи підвівся, — ми, звісно, дуже вдячні вам за гостинність, бо ви нас славно прийняли, та здається, ми помилились...

Я глянув на Пайкрофта, сподіваючись, що він допоможе. Хупер умить почервонів.

— Коли гладкий сержант на півбаку зволить кинути знову якір і зберегти свій статус-кво, ми зможемо поговорити як порядні люди — і, звісно, як друзі, — сказав Пайкрофт. — Містере Хупер, він думає, що ви представник закону.

— Я тільки хочу сказати, що коли хто виявляє таку сильну — чи, краще сказати, настирливу цікавість до чиїхось особливих прикмет, як ось наш приятель...

— Містере Прічард, — утрутився я, — я можу поручитись за містера Хупера.

— А ти попроси пробачення, — сказав Пайкрофт. — Ти просто грубіян, Пріче.

— Та звідки ж я... — нерішуче почав Прічард.

— Не знаю і знати не хочу. Проси пробачення!

Велетень розгублено озирнувся й по черзі простяг нам свою величезну руку, в якій потонули наші долоні.

— Я помилявся, — сумирно, мов ягня, сказав він. — Чого мені вас підозрювати! Містере Хупер, пробачте мені.

— Не дорікайте собі, ви тільки додержувались розумної обережності, — відказав Хупер. — Із незнайомою людиною я б повадився так самісінько. Якщо дозволите, я б хотів дізнатися більше про цього містера Вікері. На мене, бачте, можете покластися.

— Чому Вікері втік? — почав я, але Пайкрофтова усмішка спонукала мене запитати інакше: — Хто ж вона була?

— Хазяйка готельчика в Хауракі, під Оклендом, — відповів Пайкрофт.

— Сто чортів! — ревнув Прічард, ляснувши себе по коліну. — Невже це місіс

Батерст?

Пайкрофт ледь кивнув головою, і сержант вилив свій подив, закликаючи в свідки всі пекельні сили.

— Наскільки я зрозумів, через місіс Батерст усе й вийшло.

— Але ж Хруп був одружений! — вигукнув Прічард.

— І мав п'ятнадцятирічну дочку. Він показував мені фотокартку. Але до чого це тут? Де ти бачив, щоб на це хто зважав? Я такого не бачив.

— Господи милосердний і праведний! Місіс Ба терст... — І Прічард знову загорлав: — Кажи, що хочеш, Пай, я однаково не повірю, ніби вона винна. Вона не така!

— Коли я почну казати, що хочу, то насамперед скажу тобі, що ти дурний, як баран, і гарячишся хтозна й чого. Я просто пояснюю, як усе вийшло. Та, власне, ти маєш рацію — хоч раз у житті. Вона не винна.

— Якби ти її й винуватив, я б однаково не повірив, — почули ми у відповідь.

Така відданість у сержанті морської піхоти вразила мене.

— Облишмо це! — вигукнув я. — Розкажіть, що вона за жінка.

— Вона вдова, — сказав Пайкрофт. — Лишилась без чоловіка зовсім молоденькою і вже не шукала нової пристані. Під Оклендом у неї був готельчик для старшинського складу, вона завжди ходила в чорній шовковій сукні, а шия у неї...

— Ось ви питаєте, що вона за жінка, — перебив його Прічард. — Дозвольте, я розповім вам про один випадок. Уперше я потрапив до Окленда, коли "Марокканець" вернувся з плавання в дев'яносто восьмому році, я саме дістав чин, ну й пішов з хлопцями на берег. Вона завжди нам усім догодити намагалась, і ні разу й пенса за нами не пропало, все одержувала, що належало! "Можете зараз заплатити, — казала, — а можете й опісля. Я знаю, ви мене не скривдите. Коли що, з дому гроші пришлете". Їй же богу, я на власні очі бачив, як вона зняла з шиї золотий годинник на ланцюжку й віддала одному боцманові, що забув на судні свій годинник і міг спізнитись на останній катер. "Я не знаю, як вас звати, — каже, — але як він вам буде вже непотрібний, спитайте за мене в порту, мене там багато хто знає. Передайте через кого-небудь". Наче то не за тридцять фунтів був годинник, а за яких півкрони. Невеличкий золотий годинник, Пай, з синьою монограмою зверху. Та я ось що хотів сказати: в неї тоді саме було пиво, що мені до смаку припало, — міцне таке. Я ходив його пити, коли тільки змога була, чимало пляшок вицмулив, поки стояли в тій затоці, — трохи не щовечора на берег їздив. Якось ми були з нею вдвох, перекидалися жартами через стойку, от я й кажу: "Місіс Батерст, коли я ще сюди вернуся, ви не забудьте, що це пиво мені дуже до вподоби — як і ви самі. (Ось які жарти вона дозволяла!) Як і ви самі", — кажу. "Ох, сержанте Прічард, спасибі вам", — каже вона й поправляє кучерик біля вуха. Пам'ятаєте той кучерик, Пай?

— Ще б пак, — сказав Пайкрофт.

— Ну, отож вона й каже: "Спасибі вам, сержанте Прічард. Я це запам'ятаю — на той випадок, коли ви не передумаєте. Моряки його не дуже любляють, та я задля певності поставлю його на полиці далі вглиб". Відчикрижила шматок стрічки, що нею

кучері підв'язувала — адже в неї на стойці весь час лежав ніжик, сигари обрізувати, пам'ятаєш, Пай? — та й пов'язала бантиками ті пляшки, що лишилися, — чотири всього. Було це в дев'яносто сьомому — чи то пак ні, аж у дев'яносто шостому. В дев'яносто восьмому я відплив на "Прудкому" з китайської бази в далеке плавання. І тільки в дев'ятсот першому, чуєте, вже на "Картузіанці" знову попав до Оклендської гавані. Звісно, я разом з усіма поїхав до місіс Батерст подивитись, як там у неї. Усе було як і давніш. (Пам'ятаєш, Пай, оте велике дерево перед дверима?) Я ще й слова не вимовив (бо з нею багато хто хотів погомоніти), але вона мене зразу побачила.

— Хіба це так важко? — докинув я.

— Та стривайте. Іду я до стойки і раптом чую: "Адо, — каже вона до племінниці, — подай-но те пиво, що вподобав містер Прічард". Не встиг я й руку господині потиснути, а вже мої чотири пляшки з бантиками тут — вона відкорковує одну, зиркає на мене спідлоба, ледь примружено, як ото короткозорі, й каже: "Сподіваюся, сержанте Прічард, ви не передумали й вірні всьому, що вподобали". От яка вона була жінка — адже цілих п'ять років минуло.

— А все-таки я не можу уявити її собі, — сказав Хупер уже доброзичливо.

— Вона... вона зроду ні разу не задумалась, коли треба було нагодувати невдаху чи стерти на порох падлюку, — додав палко Прічард.

— Це мені ще нічого не каже. У мене в самого мати була така.

Велетень випнув груди під мундиром і звів очі до стелі вагона. А Пайкрофт раптом сказав:

— Скількох жінок ти знав по всьому світі, Пріче?

Прічард густо почервонів аж до коротко підстриженого волосся на шиї, що мала в обводі добрих сімнадцять дюймів.

— Сотні, — підказав Пайкрофт. — І я теж. А про скількох ти зберіг пам'ять у серці, як не рахувати першої, ну й останньої — і ще однієї?

— Таких мало, просто диво як мало, аж самому страшно, — сказав сержант Прічард із полегкістю.

— А скільки разів ти бував у Окленді?

— Раз... двічі... — почав рахувати сержант. — Їй же богу, більше трьох разів за десять років не набереться. Та кожний раз, коли я бачив місіс Батерст, пам'ятаю.

— І я теж — а я був у Окленді тільки двічі, — пам'ятаю, де вона стояла, й що говорила, і яка була з себе. Ось у чому річ. Не врода, так би мовити, важлива, й без гарних слів можна прожити. Головне — Оте. Буває, жінка тільки пройде вулицею, а чоловік уже не може її забути, але найчастіше буває, що проживеш із котроюсь цілий місяць, а підеш у море — і вже, можна сказати, забув навіть, розмовляє вона вві сні чи ні.

— Ага! — сказав Хупер. — Здається, я починаю розуміти. Я знав двох таких дивовижних жінок.

— Але ж вони не винні? — спитав Прічард.

— Анітрохи. Що-що, а це я знаю!

— А коли хто закохається в таку жінку, містере Хупер? — провадив Прічард.

— Він збожеволіє — або, навпаки, врятує свою душу, — неквапливо відповів Хупер.

— Ваша правда, — сказав сержант. — Ви дещо звідали в житті, містере Хупер. Я бачу.

Він поставив пляшку.

— А Вікері часто бачив її? — спитав я.

— А хто ж це може знати, — відповів Пайкрофт. — Я познайомився з ним недавно, коли почав плавати на "Ієрофанті", та й там ніхто не знав його як слід. Бачте, він був, як то кажуть, незвичайна людина. В морі він вряди-годи заводив зі мною розмову про Окленд, про місіс Батерст. Потім я пригадав це. І, мабуть, між ними багато чого було. Та це я лише свою думку кажу, бо дізнався про все з чужих слів, а власне, й не зі слів.

— Як це? — наполегливо спитав Хупер. — Ви й самі мусили щось бачити або чути.

— Еге... — відказав Пайкрофт. — Раніш і я думав, що треба самому бачити й чути, лиш тоді можна доповісти про все як належить, та з літами ми робимось не такі вимогливі. Циліндри, мабуть, зношуються... Ви були в Кейптауні торік у грудні, коли приїздив цирк Філліса?

— Ні, я тоді їздив кудись у справах, — відказав Хупер, трохи невдоволений, що розмова повертає на інше.

— Я тому питаю, що вони привозили наукове досягнення, нову програму. Називалась "Рідний край і друзі за три пенси".

— А, це ви про кінематограф — коли показують знаменитих боксерів і пароплави. Я таке бачив, тільки не в Кейптауні.

— Жива фотографія, або кінематографія, про що ж я й кажу. Лондонський міст з омнібусами, відходить транспортне судно з солдатами, парад морської піхоти в Портсмуті, експрес із Плімута прибуває в Паддінгтон.

— Усе це я бачив. Усе бачив, — нетерпляче сказав Хупер.

— Ми на "Ієрофанті" прийшли напередодні Різдва, і на берег відпускали легко.

— По-моєму, ніде так швидко не знудишся, як у Кейптауні. Навіть у Дурбані веселіше. Ми туди заходили на Різдво, — докинув Прічард.

— Мені не довірено таємниць індійських пері, як казав наш лікар інтендантові, тож я не беруся про це судити. Але після учбової стрільби в Мозамбікській протоці програма Філліса була не така й погана. Перші два чи три вечори я не міг звільнитися, бо сталась, так би мовити, оказія з нашим командиром мінерів — якийсь мудрагель із Заходу родом зіпсував гіроскоп; та, пам'ятаю, Вікері поїхав на берег з корабельним теслярем Рігдоном — ми його прозвали Крокусом. Взагалі Крокус весь час сидів на судні, його доводилося трохи не лебідкою на берег стягати, але як він уже відлучався, то потім його хилило донизу, мов лілею під вагою роси. Ми його тоді зтягли в кубрик, та перше ніж утихомирили, він чимало наговорив про Вікері — той при такій водотоннажності й мічманському чині виявився гідним товаришем біля чарки — а висловлювався він, скажу я вам, круто.

— Я плавав з Крокусом на "Громобої", — сказав Прічард. — Норовистий чоловік, що

правда то правда.

— Другого вечора я поїхав до Кейптауна з Доусоном і Преттом, але біля дверей цирку наткнувся на Вікері. "А, — каже він, — ось тебе я й шукаю! Сядьмо разом. Ходім он туди, де квитки по шилінгу". Я став відмагатися, хотів примоститись на кормі, мені більше підходило трипенсове місце — за станом моїх фінансів, так би мовити. "Та ходімо! — каже він. — Я сам заплачу". Ну, звісно, я покинув Претта й Доусона, бо сподівався, що він не тільки квитки купить, а й на чарку поведе. Натякаю йому, а він каже: "Ні. Не зараз. Тільки не зараз. Потім пий скільки влізе, а поки що мені треба, щоб ти був тверезий". Я глянув на його обличчя при ліхтарі й умить забув про чарку. Зрозумійте мене. Я не злякався. Але стривожився. Не візьмуся змалювати вам те обличчя, але так уже воно вразило мене. Коли хочете знати, воно нагадало мені отих почвар у банках, що можна побачити в портових крамничках у Плімуті — їх у спирті зберігають. Такі білі, зморшкуваті — ще не народжені, сказати б.

— У тебе вульгарні думки, Пай, — зауважив сержант, розкурюючи погаслу люльку.

— Може, й так. Ну, сіли ми в першому ряду, а незабаром почалась картина "Рідний край і друзі". Коли з'явилася назва, Вікері торкнув мене за коліно. "Як побачиш щось несподіване, — каже, — шепни мені слівце", — і щось там ще хрупає. Ми побачили Лондонський міст і ще багато дечого, і було страшенно цікаво. Зроду такого не бачив. Щось там таке дзижчало, ніби маленька динамо-машина, але зображення були справжні — вони оживали й рухались.

— Я це бачив, — сказав Хупер. — Звичайно: адже знімають те, що діється насправді, самі розумієте.

— А потім на здоровезному екрані стали показувати, як до Паддінгтона прибуває поштовий експрес із Заходу. Спершу ми побачили порожню платформу й носіїв, що стояли наготові. Ось показався паровоз, підійшов до платформи, і жінки в першому ряду посхоплювались: він ішов прямо на нас. Ось повідчинялися двері в вагонах, стали виходити пасажирів, носії потягли багаж, — зовсім як у житті. Тільки... тільки коли хтось виступав надто далеко вперед, до нас, ці люди, так би мовити, наче сходили з екрана. Запевняю вас, мені було дуже цікаво. І решті теж. Я дивився, як один стариган з пледом упустив книжку й нахилився підняти, коли це, слідом за двома носіями, неквапно виходить вона — держить у руці сумочку й озирається на боки — сама місіс Батерст. Хода в неї така, що не сплутаєш і серед сотні тисяч. Вона рушила вперед — просто вперед — і подивилася прямо на нас, ледь примруживши очі, як ото Пріч казав. Вона підходила все ближче, ближче, а потім зникла, як... ну, як тінь при свічці мелькала, і враз я почув, що Доусон у задньому ряду скрикнув: "Сто чортів! Це ж місіс Батерст!"

Хупер ковтнув слину й нахилився вперед, уважно слухаючи.

— Вікері знову торкнув мене за коліно. Хрупає чотирма штучними зубами й роззявляв рота, ніби помирати зібрався. "Ти певен, що це вона?" — каже. "Певен, — відказую, — хіба ви не чули, як Доусон гукнув? Вона, більш ніхто". — "А я й раніш був певен, — каже він, — але покликав тебе, щоб зовсім упевнитись. Підеш зі мною й

завтра?" — "Чом ні, — відказую, — адже тут ніби давніх друзів стрічаєш".

"Еге, — каже він, виймає годинник і відкриває. — Справді так. Тепер я знов побачу її через двадцять чотири години без п'яти хвилин. Ходімо вип'ємо, — каже. — Тобі, може, якась втіха буде, а мені однаково пропадати". Вийшов він надвір, а голова у нього труситься і він спотикається об чужі ноги, наче вже п'яний. Я думав, ми швидко вип'ємо й зразу вернемося, бо хотів ще подивитись на дресированих слонів. Та Вікері натомість подався в плавання по місту, і хід у нас був добрий, чимало вузлів, а що три хвилини по Грінвічу ми заходили в бар. Я чоловік непитущий, хоч дехто з присутніх, — Пайкрофт скоса кинув виразистий погляд у мій бік, — може, й бачив мене, як то кажуть, підхмеленим після добрячої гульні. Та коли вже я п'ю, то волю кинути якір у спокійному місці, а не гасати зі швидкістю вісімнадцять вузлів, відмірюючи милю за милею. Он там у горах, за великим готелем, є ставок — як він пак називається?

— Молтенське водоймище, — відказав я не дуже впевнено, і Хупер кивнув головою.

— Звідти він, нарешті, повернув назад. Прийшли ми туди, а спустилися через парк, та загаялись біля доків. Вітер був південно-східний. Далі рушили дорогою до Солоні річки, і Вікері до кожного шинка заходив. Пив що подадуть і здачі не брав. Ішов далі й знову пив, і піт з нього так і лився. Тоді я зрозумів, чому старий Крокус вернувся такий: адже ми з Вікері дві з половиною години кочували, мов цигани, і коли дісталися до порту, я весь вимок і наскрізь просякнув спиртом.

— А казав він що-небудь? — спитав Прічард.

— З дев'ятнадцятої сорок п'ять до двадцять третьої п'ятнадцять я за весь вечір тільки й чув від нього: "Давай ще по одній". І був ранок, і був вечір, день перший, як сказано в святому письмі... Одне слово, п'ять вечорів підряд їздив я до Кейптауна з містером Вікері й за цей час пройшов суходолом добрих півсотні миль та влив у себе два галони найогиднішого пійла, яке лиш можна знайти на південь від екватора. Маневрували ми весь час однаково. Два квитки по шилінгу, п'ять хвилин тривала картина, і, може, якихось сорок п'ять секунд місіс Батерст ішла на нас із сумочкою в руці й дивилася примруженими очима. А тоді ми виходили надвір і пили до відходу поїзда.

— І що ви про це думали? — спитав Хупер, обмацуючи жилетну кишеньку.

— А всячину, — відповів Пайкрофт. — Правду кажучи, я й досі ні до чого не додумався. Божевілля? Цей чоловік схибнувся давно — вже не один місяць, а може й рік. Я дещо знаю про одержимих, як і годиться кожному військовому морякові. Я служив під командою навіженого капітана, служив і зі справжнім божевільним, тільки це не в один час було, слава богу. Я б міг назвати вам трьох капітанів, що їм місце в божевільні, та я ніколи не займаю таких, поки вони не кидаються на людей із молотом або ломом. Один-єдиний раз я ризикнув вийти проти вітру напереріз мічманові Вікері. "Цікаво, що це вона робить у Англії, — кажу. — Вам не здається, ніби вона когось шукає?" Ми тоді були в парку, знов блукали, мов неприкаяні, і віяв південно-східний вітер. "Вона шукає мене, — каже він, зупиняється, мов укопаний, під ліхтарем і хрупає. Коли він пив, усі його зуби цокотіли по чарці, а чотири штучні торохтіли, наче апарат

Марконі. — Атож. Вона шукає мене, — каже він і провадить далі дуже лагідно — навіть, можна сказати, ласкаво: — Але надалі, містере Пайкрофт, я буду вам глибоко вдячний, коли ви обмежитесь розмовами про те, чим я вас частую в шинках. А то, — каже, — хоч у мене до вас і найтепліші почуття, але не виключено, що я можу вчинити вбивство! Ви мене розумієте?" — каже. "Чудово розумію, — відказую, — але будьте певні, в такому разі й вас можна вколошкати так самісінько, як мене". — "Е ні, — каже він. — Я навіть думати боюсь про таку спокусу". Тоді я сказав — ми стояли просто під ліхтарем за брамою парку, біля кінцевої зупинки трамвая: "Ну, нехай дійде до вбивства — чи до замаху на вбивство, — запевняю вас, однаково ви будете так покалічені, що від поліції не сховаєтесь, а там доведеться давати пояснення, нікуди від цього не дінетесь". — "Так краще, — каже він і тре собі лоб. — Так багато краще, бо, — каже, — знаєш, Пай, у такому стані, як оце, я навряд чи зможу щось пояснити". Скільки пам'ятаю, тільки ці слова я й чув від нього під час наших прогулянок.

— Ну й прогулянки, — сказав Хупер. — Ох, господи, ну й прогулянки!

— Усе це було схоже на невиліковну хворобу, — сказав Прічард серйозно, — але я не думав про небезпеку, поки цирк не виїхав. А потім я подумав, що тепер він позбувся всякої розради і може, так би мовити, взятися за мене — ще ножем штрикне. Тому, коли ми востаннє подивились картину, а тоді прогулялися по шинках, я став триматись далі від свого начальника на борту, як то кажуть, під час виконання службових обов'язків. І тому я зацікавився, коли вахтовий, саме як я був на своєму посту, сказав мені, що Хруп попросив дозволу поговорити з капітаном. Взагалі молодші офіцери не забирають багато часу в командира корабля, але Хруп пробув за його дверима більше години. Ці двері були мені видні з мого посту. Спочатку вийшов Вікері і, слово честі, кивнув мені з усмішкою. Мене наче веслом по голові оперічили: адже я бачив його обличчя п'ять вечорів підряд і не міг повірити, ніби в ньому щось може змінитися, — це було б наче холодильна система в пеклі. Капітан з'явився трохи перегодя. По його обличчю й зовсім не можна було нічого вгадати, тож я звернувся до стерничого, що прослужив з ним вісім років і знав його краще, ніж морську сигналізацію. Лемсон — той стерничий — кілька разів повільно перехрестив свій форштевень і спустився до мене, видимо стурбований. "Суворе обличчя, чекай розправи, — каже Лемсон. — Хтось теліпатиметься на реї. Таке обличчя я в нього тільки раз бачив, коли на "Неймовірному" гарматні приціли за борт викинули". А в нинішні ідіотські часи, містере Хупер, викинути приціли — це однаково що бунт. Так роблять, щоб привернути увагу уряду й газети "Ранкові новини", і звичайно доручають комусь із кочегарів. Звісно, чутка розійшлася по нижній палубі, і ми всі стали перевіряти, чи нема за ким якого гріха. Але нічого серйозного не знайшли, тільки один кочегар признався, що чужа сорочка якось сама перекочувала до нього в скриньку. Капітан, так би мовити, підняв сигнал "усім бути присутніми при страті", але не повісили нікого. Сам він поснідав на березі й вернувся близько третьої години пополудні, і обличчя у нього було звичайнісіньке, як завжди під час стоянки. Лемсон утратив загальну довіру, бо зняв фальшиву тривогу. І тільки один чоловік, а саме такий собі Пайкрофт, міг зв'язати кінці

з кінцями, коли дізнався, що містеру Вікері наказано того ж таки вечора їхати по боеприпаси, залишені після війни в Блюм фонтейнському форті. Нікого не дали під команду мічманові Вікері. Послали одного, як окремий підрозділ, без супроводу.

Сержант багатозначно свиснув.

— Ось я про що думав, — сказав Пайкрофт. — Ми з ним поїхали на берег в одному катері, і він попросив трохи провести його. Він гучно хрупнув зубами, але взагалі був веселісінький.

"Може, тобі цікаво буде знати, — каже він і зупиняється прямо проти брами Адміральського саду, — що завтра ввечері цирк Філліса дає виставу в Бустері. Отож я побачу її знов. Ти багато від мене натерпівся", — каже.

"Слухайте, Вікері, — відказав я. — Мені ця історія так уже набридла, просто терпцю не стає. Давайте вже їй лад самі. А я більше знати нічого не хочу".

"Ти! — сказав він. — А тобі на що нарікати? Ти просто дивився збоку. Вся річ у мені, — каже, — а втім, це пусте. І, перше ніж потиснути тобі руку, я скажу тільки одне. Затям, — каже (ми стояли біля самої брами Адміральського саду), — затям, я не вбивця, бо моя законна дружина померла в пологах через півтора місяця після того, як я пішов у море. Хоч у цьому я принаймні не винен", — каже.

"Що ж ви тоді зробили такого страшного? — питаю. — Що в підсумку?"

"В підсумку, — каже, — мовчанка".

Він потиснув мені руку, захрупав зубами й подався в Саймонстаун, на станцію.

— А сховався він у Вустері, щоб побачити місіс Батерст? — спитав я.

— Це невідомо. Він з'явився в Блюмфонтейні, наказав навантажити боеприпаси на платформи, а потім зник. Утік — дезертирував, коли вам завгодно, — а йому ж залишалося всього півтора року до пенсії, і якщо він правду сказав про свою жінку, то виходить, що був тоді вільною людиною. Як, по-вашому, це розуміти?

— Бідолаха! — сказав Хупер. — Бачити її отак щовечора! Бог знає, що він почував.

— Цим я сушив собі голову чимало довгих ночей.

— Але я ладен заприсягтися, що місіс Батерст тут нема чим дорікнути, — твердо сказав сержант.

— Ні, нема. Хоч би який там був злочин чи обман, це його вина, я певен. Мені довелося бачити його обличчя п'ять вечорів підряд. І мені не дуже хочеться блукати по Кейптауну в такі ось дні, коли віє південно-східний вітер. Я, можна сказати, чую, як хрупають оті його зуби.

— А, зуби, — сказав Хупер і знову застромив пальці в жилетну кишеньку. — Завжди ці штучні зуби. Про них можна прочитати в кожному репортажі, коли судять убивцю.

— Як ви гадаєте, капітан щось знав — чи зробив сам? — спитав я.

— Цього я не пробував дошукатися, — відказав Пайкрофт незворушно.

Ми всі задумались і тарабанили пальцями по порожніх пляшках, а учасники пікніка, загорілі, спітнілі, припорошені піском, пройшли повз вагон, виспівуючи пісеньку "Козолист і бджола".

— Он та дівчина в капелюшку нічогенька, — зауважив Пайкрофт.

— І його прикмети не були опубліковані? — спитав Прічард.

— Перед тим, як прийшли ці добродії, — звернувся до мене Хупер, — я спитав у вас, чи ви знаєте Уанкі — на шляху до Замбезі, за Булавайо.

— Невже він подався туди, щоб дістатись до того озера... як пак воно називається? — спитав Прічард.

Хупер похитав головою й провадив:

— Там, розумієте, дуже своєрідна залізнична лінія. Пролягає через дрімучий тиковий ліс — чи, власне, там росте щось схоже на червоне дерево, — сімдесят дві милі без жодного повороту. І буває, що на сорокамильному перегоні поїзд двадцять п'ять разів з рейок сходить. Я побував там місяць тому, підміняв хворого інспектора. Він мене попросив розшукати в лісі двох волоцюг.

— Двох? — сказав Пайкрофт. — Не заздрю я другому, якщо тільки...

— Після війни в тих краях багато волоцюг розвелось. Інспектор сказав, що цих я знайду біля М'Біндської вітки, де вони дожидають нагоди поїхати на північ. Він, бачте, лишив їм трохи харчів і хініну. Я виїхав на поїзді з ремонтною бригадою. Вирішив їх розшукати. Один стояв коло глухої колії на початку бічної вітки, а другий сидів навшпиньки й дивився на нього знизу.

— Допомогли ви їм чим-небудь? — спитав Прічард.

— Допомогти я вже не міг нічим, хіба що поховати. Там, бачте, пройшла гроза, і обидва вони були мертві й чорні, як вугіль. Від них, бачте, нічого не лишилось, саме вугілля. Коли ми поспробували зрушити їх з місця, вони розпались на шматки. У того, що стояв, були штучні зуби. Я зразу це помітив, бо зуби блищали в чорноті. Він теж розпався, як і його товариш, що сидів навшпиньки, — обох дощ наскрізь промочив. Після того як обидва згоріли, обернулись на вугіль. І ще — я тому й питаю за прикмети — у того, що мав штучні зуби, було татуювання на грудях і коло пліч — корона і якір, обвитий ланцюгом, а зверху — літери М. В.

— Це я бачив, — квапливо підтвердив Пайкрофт. — Усе точно.

— Але ж від нього самий вугіль лишився? — спитав Прічард, здригаючись.

— Знаєте, як на спаленому листі виступають білі рядки? Ну, ось і там, бачте, щось таке було. Ми поховали останки, і я взяв собі... Але він був ваш друг.

Містер Хупер вийняв руку з кишені — порожню.

Прічард на мить затулив обличчя долонями, мов злякана дитина.

— Наче зараз бачу її в Хауракі! — промурмотів він. — І ті бантики на пляшках. "Адо", — каже вона племінниці... О боже!..

Надвечір'я тихе літнє, козолист розкішно квітне,

Листячко не шелестить,

Сад у тиші спочиває, аромати розливає,

І з коханим дівчина сидить,

— співали учасники пікніку, дожидаючи поїзда на станції Гленгаріф.

— Не знаю, що ви про це думаєте, — сказав Пайкрофт, — але я бачив його обличчя цілих п'ять вечорів підряд, а тому хочу допити пиво й подякувати богові за те, що цей

чоловік помер!

Примітки:

[1] Я теж (франц.).

[2] Службово (лат.).

[3] Привід до війни (лат.).